

Ung opplevelse av Quisling

INNLEGG

KJØLV EGELAND

Aftenbladet hadde nylig en utførlig og meget solid anmeldelse av Hans Fredrik Dahls store verk – dvs. første bind – om Quisling. Den var skrevet av Stein Ørnhoi og var på flere måter til å bli klok av – ved siden av at den i seg selv etter mitt skjønn var meget klok.

Vi ser at andre bøker kommer hakk i hæl om Quisling og/eller fascismen i Norge, gjerne mot en europeisk samtidshistorie. Dette emne er altså f. t. «in» – enda en gang.

Hva jeg har registrert lite eller ingenting av, er litteratur skrevet av folk som selv opplevde disse fenomener så å si utenfra, som interesserte tilskuere og -hørere så å si, mens de var i de første ungdomsårene og derfor både lettpåvirkelige og «søkende», som det gjerne heter. Dette er et forsøk på å erindre fram følelser og holdninger omkring Quisling og hans «sak» i tiden omkring 1935-36.

Jeg var selv gymnasiast og sterkt opptatt av strømninger i tiden. Hvilket også mine nærmeste kamerater var. Hvordan virket Quisling på oss? Og hans tilhengere – hva syntes vi «utenfor» om dem? Dette finner man ikke fram til i skriftlige kilder – ikke ordentlig. Heller ikke ved å granske sin erindring. Den er svikefull hos oss alle. Vi glemmer og fortrenger og støkker ting. Likevel mener jeg at ny-fremkalt indre sinnsbilder hos mennesker som sto på torget og hørte Quisling og så hans hird marsjere, kan ha bidrag å gi i den ny-opplussede fascismede-

batt. Dette er altså et forsøk på slik helt utradisjonell «historieskriving». Men før jeg går løs på de glimt og fornemmelser det egentlig dreier seg om, må jeg få gi den opplysning at ved en tilfældighet kom jeg til å høre og se flere Quisling-seanser enn de fleste ikke-tilhengere. Det hadde seg slik at jeg spilte i korps som blåste marsjer til og fra under opptog. Jeg var også innleid pianist ved enkelte møter. «Norske sanger» gikk oppdraget ut på da. Jeg måtte være der hele tiden – og hørte og så.

Dette blir svært privat – men hva annet kan det bli når bidraget til Quisling-debatten skal bygge på nettopp selvopplevelse og være på en gang ikke-engasjert, men på samme tid ikke-fiendtlig?

Først dette om «gåten» – «myten» – «profeten» Vidkun Quisling, som etter litteraturen om ham, iallefall var en begavelse helt utenom det vanlige. Jeg kan med hånden på hjertet ikke få fram en eneste erindring om å ha hørt noe som helst fremragende enn si enestående og uforglemmelig fra hans munn. Hva jeg hørte, var en serie nokså snerrende fremførte ukvemsord om «de andre» politiske partier. Han var jo ikke alene om slikt. Men han virket mer hjelpeløs enn de fleste andre politikere, også når han skjelt og smelte. Det var som om han halte og slet budskapet sitt ut av seg, også det som gikk på heder og ære los overfor sosialister og liberalister og parlamentarikere og alle andre onde krefter.

Det som så skulle være hans gode budskap – hans politiske evangelium – kan jeg i dag ikke fremmane hos meg selv som annet enn alminneligheter av søvndyssende karakter. Det var alt sammen dunderdramatisk trivielt – syntes vi som ikke var hans tilhengere. Ikke kunne vi vite der vi sto og kjedet oss gjennom seansen, at han skulle være så begavet. Heller ikke kan jeg huske at det i hans tilhengers propaganda ble fremholdt på særskilt måte. Det er senere hans påståtte genialitet i intellektu-

Vidkun Quisling virket på ingen måte genial i trettiårene, skriver Kjølvs Egeland.

elle idretter har kommet til overflaten og er blitt drøftet som noe «gåtefullt» hensett til hans politiske fiasko.

Valgnederlaget i 1936 var ikke det minste overraskende på oss gymnasiaster «utenfor». Det var tvert imot i samsvar med hva man måtte vente med en slik trebukk til «fører». Det endrer ikke mitt syn på ham fra den gang at han var så erødvende skoleflink: Jeg har ennå til gode å bli kjent med en eneste stor eller interessant eller original politisk tanke fra Vidkun Quisling.

Er dette å undervurdere ham? Det tar jeg egentlig ikke stilling til – jeg refererer etter beste erindring hvordan han virket som det han opptrådte som: politiker og «profet».

Det må ligge i hva jeg her har sagt at han siden er blitt overdimensjonert også av de ikke-tilhengere som har analysert

som trakk i brune skjorter, var litt frynset mislykkede på en eller annen måte – iallfall uopplytt ærgjerrige. Og de så ikke egentlig glade ut der de gikk i brunt.

Egentlig hørte vi mer om Tyskland og Hitler enn om Quisling. Tysk-utdannede ingeniører og tannleger var overrepresenterte i NS, tror jeg, uten å kunne bevise det. Den hjemlige nazisme-debatt – i den grad den fantes – dreide seg mer om hitlerismen og stalinismen enn om Norge.

NS og Quisling var stående emne for revyarselas, ikke minst gymnasiast-forestillinger. Det vanlige var da å latterliggjøre det som virket mest iøynefallende. Og det var det patetiske og samtidig barnaktige – syntes vi utenfor. Det norske brunskjorteparti virket mer enn noe annet som etteraping. Og vi tok fascismen for lite alvorlig – som massebevegelse på kontinentet. For på samme måte som vi knyttet vurderingstråder fra Hitler til Quisling og så på vår egen «fører» som en nokså hjelpeløs tivolifigur, på samme måte overførte vi nok Quisling-egenskaper til Hitler og trodde «han med barten» var like ufarlig og uoriginal som Quisling.

Nei, intet gåtefullt, intet mytisk var der over den Quisling jeg hørte og så i min tidligste ungdom. At han ble regjeringsmedlem er det mest ubegripelige, synes jeg fremdeles – som jeg syntes også den gang. Og der er jeg vel iallfall inne på noe? Jeg har til nå ikke sett noen forklaring på hvem som kom til P. Kolstad med ham, og hvorfor Kolstad tok ham med i regjeringen sin. De forklaringsforsøk jeg har sett, virker ikke overbevisende. Men Bondepartiet kunne finne på så mye rart den gangen –

Mannen med det egentlig umulige navn, de umulige ambisjoner og det uvillige folk – Vidkun Quisling – han fikk likevel sin forskning og sine forvridde historiske dimensjoner. Fordi alt gikk så aldeles skeis for ham. Ingen, absolutt ingen kunne i 30-årene se for seg en fremtidig Quisling-litteratur.

Det var ikke mulig å unngå å se at en del av de helt voksne

YTT FF

Statsråd ble
25. oktober
Det ble fatte

Utenriksde
Sendema
bassadør P
utnevnes til
i Muscat o
rang som a
Konstitu
Bjørn Kan
konsul og t
ved genera
York, fra d
riksdeparte
mer.

Førsteko
Sletnes kor
sjef i Uter
fra det tids
tet bestem

Forsvarsde
Major E
kjold løses
lem i klage
næraker i
Som ny
klagenemr
tein Jan M
sjonstid fr
1992.

Justisdepa
Underdi
utnevnes t
i Justisde
tid departe

S
på

Oslo
iske fø
nister,
Sergej
ker Nor
oktobe:
Besø
stand e
svarssj
Rein, o
gen av
forsvar
unione

MEDALJEN

sølv over signingen
og Dronning Sonja
ke Banks ekspedisjoner
30. oktober 1991.

100902

Star-Aftenblad
26. 10. 91.